УДК 657.371
DOI: https://doi.org/10.31651/2076-5843-2026-1-114-125

МИХАЙЛОВИНА Світлана Олексіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Уманський національний університет,
Умань, Україна
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1682-5790

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ОБЛІКОВИЙ І ПОДАТКОВИЙ ВИМІРИ

Досліджено нормативно-правове регулювання інвентаризації в Україні в контексті взаємодії бухгалтерського та податкового законодавства. Ідентифіковано основні суперечності у відображенні результатів інвентаризації та визначено їх вплив на податкові ризики підприємств. Обґрунтовано необхідність адаптації інвентаризаційних процедур до умов воєнного стану та запропоновано удосконалення положень облікової політики щодо їх організації.

Ключові слова: *інвентаризація; нормативно-правове регулювання; бухгалтерський облік; податковий облік; облікова політика; воєнний стан; податкові ризики; аграрні підприємства.*

Постановка проблеми. Інвентаризація активів і зобов'язань є обов'язковим елементом системи бухгалтерського обліку, що забезпечує достовірність облікових даних, фінансової та податкової звітності суб'єктів господарювання. Вона виконує ключову контрольну функцію, спрямовану на зіставлення фактичної наявності майна і зобов'язань із даними бухгалтерського обліку, а також на виявлення відхилень, помилок і порушень у процесі господарської діяльності.

В умовах посилення вимог до прозорості фінансової інформації, зростання ролі внутрішнього контролю, цифровізації облікових процесів та підвищення відповідальності платників податків особливого значення набуває належне нормативно-правове регулювання інвентаризації. Саме законодавче та методичне забезпечення визначає порядок, періодичність, об'єкти інвентаризації, правила документального оформлення її результатів і механізм їх відображення в обліку та податковій звітності.

Проблематика інвентаризації в сучасних умовах полягає не лише у формальному дотриманні встановлених процедур, а й в узгодженості вимог бухгалтерського та податкового законодавства. На практиці суб'єкти господарювання стикаються з низкою труднощів, пов'язаних із різним трактуванням результатів інвентаризації в обліковому і податковому аспектах, наявністю прогалин і суперечностей у нормативно-правових актах, а також складністю застосування окремих норм у галузевому розрізі, зокрема на аграрних підприємствах.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває для аграрних підприємств, діяльність яких характеризується значною часткою біологічних активів, сезонністю виробництва та підвищеним впливом зовнішніх факторів, що обумовлює необхідність удосконалення нормативного регулювання інвентаризаційних процедур.

У цьому контексті наукової та практичної актуальності набуває дослідження нормативно-правового регулювання інвентаризації в Україні, аналіз чинної законодавчої бази та визначення її впливу на формування облікової і податкової інформації. Недостатня систематизація нормативних вимог та їх практичного застосування зумовлює потребу у науковому обґрунтуванні напрямів удосконалення регулювання інвентаризаційних процедур.

З наукової точки зору дослідження сприяє розвитку теорії бухгалтерського обліку шляхом поглиблення уявлень про інвентаризацію як інструмент державного та внутрішнього контролю, а також уточнення взаємозв'язку між обліковими та податковими нормами. У практичному

вимірі результати дослідження мають значення для підвищення якості облікової інформації, мінімізації податкових ризиків і вдосконалення організації інвентаризації на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення частини нерозв'язаної раніше проблеми. Проблематика нормативно-правового забезпечення та практичної реалізації інвентаризаційних процедур постійно перебуває у центрі уваги провідних науковців та експертів у сфері обліку і аудиту. Оскільки інвентаризація є важливим етапом для формування бази оподаткування, наукова спільнота активно дискутує щодо розв'язання суперечностей між вимогами бухгалтерських стандартів та положеннями податкового законодавства. У вітчизняній літературі детально досліджено як методологічні засади проведення перевірок активів і зобов'язань, так і специфіку відображення їх результатів у звітності в умовах змін правового поля. З огляду на це, доцільно проаналізувати наукові праці, які формують сучасний підхід до проведення та обліку інвентаризації.

У своїй статті О.В. Лега, Н.А. Канцедал та А.М. Пешков [1], розглядають інвентаризацію як важливий механізм підтримання фінансової стійкості підприємства та адаптації облікової системи до змін законодавства. Науковці акцентують увагу на необхідності поєднання інвентаризації з ефективними внутрішніми контрольними процедурами, такими як внутрішній аудит, координація між підрозділами та застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Дослідники підкреслюють, що інвентаризація не лише підтверджує фактичний стан активів, а й дає змогу виявляти ризики, запобігати втратам і своєчасно реагувати на порушення в облікових процесах. Автори пропонують удосконалення системи управління активами шляхом підвищення відповідальності персоналу, запровадження матеріальних стимулів та регулярних незалежних внутрішніх аудитів.

Особливості організації інвентаризації запасів підприємств в умовах воєнного стану, коли проведення контрольних процедур ускладнюється обмеженим доступом до активів і документації, досліджували О.С. Височан, О.О. Височан та В.І. Коркішко [2]. Автори аналізують зміни законодавства, запроваджені у 2022 році, зокрема можливість дистанційного проведення інвентаризації, заміну мобілізованих матеріально відповідальних осіб та порядок дій на підприємствах, розташованих на окупованих територіях або у зонах бойових дій. Значна увага приділяється інвентаризації специфічних категорій запасів (МШП, спецодяг, запаси у дорозі, зіпсовані активи), а також процедурі списання знищених або пошкоджених матеріальних цінностей. У статті запропоновано алгоритм відображення результатів інвентаризації у звітності та окреслено напрями подальших досліджень, пов'язаних з удосконаленням аналітичних рахунків для обліку втрат у воєнний період.

Дубініна М.В. та Багріна М.О. [3] розглядають теоретичні засади проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей на аграрних підприємствах та підкреслюють важливість чіткої організації цієї процедури для забезпечення достовірності облікових даних. Автори пропонують деталізований алгоритм інвентаризації, що включає формування завдань, перевірку фактичної наявності запасів, складання інвентаризаційних описів і порівняльних відомостей.

Шевців Л.Ю. та Дарчук П.О. [4] досліджують особливості організації інвентаризації на українських підприємствах, акцентуючи на нормативному регулюванні, етапах проведення та ролі інвентаризації у забезпеченні достовірності фінансової звітності. Автори підкреслюють, що воєнний стан суттєво ускладнив доступ до активів, тому підприємства повинні адаптовувати інвентаризаційні процедури та документально фіксувати причини неможливості проведення фактичних перевірок. У роботі наголошується на важливості перманентної інвентаризації, цифровізації облікових процедур та необхідності розширення аналітичного обліку для кращого контролю нестач і втрат. Дослідники рекомендують активніше застосовувати методи економічного аналізу, удосконалювати роботу інвентаризаційних комісій та забезпечувати прозоре розкриття результатів інвентаризації у фінансовій звітності.

У дослідженні Л. Фрундіної та О. Артюх [5] розглянуто проблеми інвентаризації, що виникають через ручний спосіб її проведення, значні трудові витрати та високий ризик помилок при обробці первинних документів. Автори акцентують на можливостях інформаційних технологій - штрихкодуванні, RFID-ідентифікації та автоматизованих системах обліку - які

здатні скоротити час інвентаризації, підвищити точність даних і забезпечити оперативність контролю за активами. Значна увага приділена типовим технічним та документальним помилкам, які виникають під час інвентаризації та впливають на достовірність облікової інформації. Як пропозиції, дослідники рекомендують ширше впроваджувати автоматизовані системи, використовувати штрихкодові й радіочастотні мітки для ідентифікації активів та вдосконалювати підхід до побудови аналітичного обліку з урахуванням цифрових технологій.

В. Литвиненко, Т. Гуренко, С. Дерев'янко та Ю. Бурдим [6] аналізують особливості відновлення бухгалтерського обліку на аграрних підприємствах, які постраждали внаслідок воєнних дій, акцентуючи на критичній ролі інвентаризації як першочергового етапу оцінки майнового стану. Автори підкреслюють необхідність використання альтернативних джерел даних (державних реєстрів, інформації про транспортні засоби та інтелектуальну власність) у разі втрати документації та пропонують удосконалити нормативну базу шляхом доповнення Положення про інвентаризацію новим обов'язковим випадком її проведення - після деокупації територій. Дослідники рекомендують запровадити окремий субрахунок 026 «Нетипові активи, виявлені в ході інвентаризації», що дасть змогу систематизувати інформацію про майно, не зафіксоване в первинних документах. Окремо обґрунтовується доцільність залучення незалежних фахівців для підтвердження достовірності інвентаризаційних процедур у період відновлення діяльності підприємств.

Л. Гуцаленко та Ю. Никитенко [7] досліджують вагомість інвентаризації у формуванні достовірної облікової інформації та підкреслюють її ключову роль у трансформації фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ. Автори акцентують, що інвентаризація є необхідним інструментом оцінки вартості знищених або пошкоджених активів унаслідок воєнних дій, а також невід'ємним елементом посилення контрольної функції обліку. У роботі систематизовано функції, принципи та класифікаційні ознаки інвентаризації, а також визначено типові порушення, які виявляють контролюючі органи під час її проведення. Дослідники пропонують активніше впроваджувати цифрові технології в інвентаризаційні процеси, що сприятиме підвищенню точності даних, зменшенню трудомісткості процедур та забезпеченню своєчасності інвентаризації в умовах воєнного стану.

Аналіз наукових джерел засвідчив, що інвентаризація розглядається дослідниками як ключовий елемент забезпечення достовірності бухгалтерського обліку та контрольної функції підприємства, однак її методика, організаційні підходи та технологічне забезпечення суттєво відрізняються залежно від умов господарювання. Науковці акцентують на необхідності посилення взаємодії між інвентаризаційними процедурами та внутрішнім контролем, особливо в аграрній сфері та в умовах воєнного стану, де інвентаризація стає інструментом підтвердження реального стану активів, виявлення втрат і відновлення обліку. Значна увага приділена питанням цифровізації процесів, застосуванню сучасних технологій, що дозволяє зменшити трудомісткість процедур та мінімізувати ризики помилок.

Узагальнення напрацювань свідчить, що серед основних проблем інвентаризації виділяються: недостатня деталізація аналітичного обліку, обмежений доступ до активів під час війни, відсутність єдиних підходів до відображення знищених або викрадених цінностей, а також низький рівень інтегрованості інвентаризаційних документів із бухгалтерськими системами. Запропоновані авторами рішення включають оновлення нормативно-правової бази, удосконалення внутрішніх регламентів підприємств, запровадження перманентної інвентаризації у підрозділах з підвищеним ризиком, розширення аналітичного обліку та активне впровадження електронного документообігу.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчив, що попри значну кількість досліджень проблематики інвентаризації недостатньо уваги приділено питанням гармонізації бухгалтерських та податкових аспектів інвентаризації в умовах воєнного стану, а також нормативному закріпленню відповідних процедур в обліковій політиці підприємств. Саме зазначені питання потребують подальшого наукового обґрунтування та практичного вирішення.

Метою статті є дослідження нормативно-правового регулювання інвентаризації на аграрних підприємствах та розробка пропозицій щодо вдосконалення обліку і оподаткування її результатів

з урахуванням галузевої специфіки сільськогосподарської діяльності.

Викладення основного матеріалу дослідження. Ефективність інвентаризаційного процесу безпосередньо залежить від цілісності та зрозумілості його регламентації на законодавчому рівні. Саме нормативно-правова база визначає чіткі межі правомірності дій суб'єкта господарювання, перетворюючи інвентаризацію з простого підрахунку майна на юридичну процедуру підтвердження активів. В аграрному секторі, де облік ускладнений наявністю біологічних активів та залежністю від природних чинників, правові стандарти слугують захисним механізмом, що дозволяє розмежувати об'єктивні виробничі втрати від суб'єктивних порушень.

Система правового регулювання визначає алгоритми оцінки результатів перевірок та порядок їх подальшої трансформації в облікові записи. Базовим актом, що закріплює обов'язковість інвентаризації для підтвердження достовірності даних річної фінансової звітності та визначає відповідальність керівництва за її організацію, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» № 996-XIV» [8].

Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 879 [9], виступає основним процедурним регламентом, що встановлює уніфіковані правила проведення перевірок, порядок формування інвентаризаційних комісій, чіткі терміни процедур та вимоги до документального оформлення результатів (описів, актів та звіряльних відомостей).

Податковий кодекс України [10] регулює правові наслідки виявлених інвентаризаційних різниць, зокрема визначає порядок визнання доходів при оприбуткуванні лишків та встановлює обов'язок нарахування компенсуючих податкових зобов'язань з ПДВ у випадках виявлення нестач, що перевищують норми природного убутку.

Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 9 «Запаси» [11] та НП(С)БО 30 «Біологічні активи» [12], формують методологічну базу для оцінки виявлених активів, що є критично важливим для аграрного сектору при обліку сільськогосподарської продукції, тварин на вирощуванні та відгодівлі.

Методичні рекомендації з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств [13] є ключовим галузевим документом, який деталізує специфіку агробізнесу: від особливостей обстеження посівів і багаторічних насаджень до специфіки перевірки наявності великої рогатої худоби та інших біологічних активів.

Постанова Кабінету Міністрів України № 116 «Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей» [14] визначає правовий механізм розрахунку суми шкоди, яка підлягає стягненню з винних осіб для відшкодування збитків, заподіяних підприємству.

Водночас ефективність застосування загальнодержавних норм безпосередньо залежить від їх деталізації на рівні конкретного суб'єкта господарювання. Враховуючи галузеву специфіку та складність технологічних процесів в АПК, законодавство надає підприємствам право на формування власного внутрішнього регламенту контрольних процедур. У цьому контексті особливе місце в ієрархії регулювання посідає розпорядчий документ керівника, що адаптує уніфіковані правила до реальних умов діяльності.

Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, що регулюють порядок проведення інвентаризації, у практиці аграрних підприємств зберігається неоднозначність у тлумаченні окремих положень. Основна проблема полягає у неузгодженості між методологією бухгалтерського обліку та фіскальними нормами податкового права, що зумовлює різні підходи до застосування одних і тих самих вимог. У ході дослідження встановлено, що одним із найбільш дискусійних аспектів є визначення строків і дат проведення інвентаризації. Зокрема, податковий експерт Т. Войтенко [15] обґрунтовує можливість фактичного проведення річної інвентаризації у січні наступного року, за умови збереження дати перевірки станом на 31 грудня звітного року відповідно до Положення № 879 та ЗУ «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». При цьому результати інвентаризації мають відображатися у бухгалтерському обліку

того звітного періоду, до якого вони належать, незалежно від дати виконання інвентаризаційних процедур.

Бухгалтерський облік, відповідно до НП(С)БО 10 [16], НП(С)БО 11 [17] і Положення № 879 [9], передбачає обов'язкову щорічну перевірку обґрунтованості резервів і забезпечень та відображення її результатів у фінансовій звітності шляхом коригувальних записів. Водночас застосування податкових різниць зумовлює розбіжності між фінансовим і податковим результатом, що ускладнює узгодження облікових даних, підвищує податкові ризики підприємств і потребує додаткових коригувань при формуванні податкової звітності.

При інвентаризації запасів неузгодженість проявляється у різному підході до оцінки інвентаризаційних різниць та їх податкових наслідків. У бухгалтерському обліку надлишки, нестачі та пересортиця запасів відображаються відповідно до економічної сутності операцій із застосуванням норм НП(С)БО 9 [11] та Положення № 879 [9], з урахуванням норм природного убутку та причин виникнення відхилень. Натомість у податковому обліку, зокрема з ПДВ, ключовим є формальний критерій використання запасів у господарській діяльності, що зумовлює обов'язок нарахування компенсуючих податкових зобов'язань у разі списання понад норми, незалежно від облікового способу врегулювання пересортиці. У результаті інвентаризаційні різниці, нейтральні або обґрунтовані з позиції бухгалтерського обліку, можуть спричиняти додаткове податкове навантаження та розбіжності між фінансовим і податковим результатом. Особливо це проявляється у випадках списання запасів понад норми природного убутку або врегулювання пересортиці, коли бухгалтерський облік допускає взаємний залік лишків і нестач, тоді як податкове законодавство вимагає нарахування компенсуючих податкових зобов'язань з ПДВ. Така різниця підходів ускладнює практичне застосування результатів інвентаризації та підвищує податкові ризики суб'єктів господарювання, зокрема в аграрному секторі.

Таблиця 1 – Порівняння бухгалтерського та податкового підходів до результатів інвентаризації

Бухгалтерський облік	Податкові наслідки
Лишки активів	
Оприбутковуються та визнаються доходом	Збільшують фінансовий результат, що впливає на об'єкт оподаткування податком на прибуток
Нестачі в межах норм природного убутку	
Включаються до витрат діяльності	Зазвичай не спричиняють додаткових податкових наслідків
Нестачі понад норми	
Списуються залежно від причин виникнення	Може виникати обов'язок нарахування компенсуючих податкових зобов'язань з ПДВ
Пересортиця	
Допускається взаємний залік лишків і нестач	Можливі податкові ризики щодо нестач, не перекритих лишками
Втрати внаслідок воєнних дій	
Відображаються за результатами інвентаризації та документального підтвердження	Податкові наслідки залежать від належного документального підтвердження втрати активів

Джерело: узагальнено автором на основі [8-13,21].

Дані таблиці 1 свідчать про наявність суттєвих відмінностей між бухгалтерським та податковим підходами до відображення результатів інвентаризації, що є одним із джерел виникнення податкових ризиків та потребує подальшого нормативного узгодження.

В умовах воєнного стану неузгодженість між вимогами бухгалтерського обліку та податкового законодавства щодо інвентаризації активів суттєво загострюється. З позиції бухгалтерського обліку ключовим є дотримання принципів достовірності, обачності та превалювання сутності над формою, що допускає використання розрахункових, експертних або

альтернативних доказів наявності та стану активів у разі відсутності фізичного доступу до них. Натомість податкове законодавство орієнтоване на формальне документальне підтвердження результатів інвентаризації, що унеможливлює визнання витрат, списання знищених активів або коригування податкових зобов'язань без належно оформлених первинних документів. Така асиметрія підходів призводить до ситуації, коли обґрунтовані з позиції бухгалтерського обліку втрати активів не визнаються для цілей оподаткування, що підвищує податкові ризики підприємств, зокрема аграрного сектору, та свідчить про потребу подальшого нормативного узгодження облікових і фіскальних вимог [18].

Водночас на тлі зазначених розбіжностей ще однією важливою проблемою стає посилення загальних бар'єрів для облікової прозорості та виконання нормативних вимог у період воєнного стану. Як відзначає Hana Bohušová [19], війна не лише поглибила функціональні дисбаланси в українській системі бухгалтерського обліку, а й значно ускладнила доступ до об'єктів обліку, підтримання регулярних облікових регістрів та контрольних процедур, що призводить до персистентних розривів між теоретичною регламентацією та практичною реалізацією облікових процесів на підприємствах, особливо в регіонах із обмеженим доступом до активів. Через ці обставини українські підприємства були змушені вдаватися до консервативних підходів у звітності та альтернативних оцінок активів, що ще більше ускладнило узгодження даних бухгалтерського обліку з податковими вимогами.

У зв'язку з цим пропонується узаконити адаптивні механізми інвентаризації, які на законодавчому рівні визначатимуть допустимі форми підтвердження наявності активів за відсутності безпечного доступу, включно з використанням альтернативних доказів (фото- та відеофіксація, рішення відповідальних комісій, офіційні довідки органів влади). Такий підхід до регулювання має бути запроваджений як складова частина облікової політики підприємства, що дозволить зменшити нормативну невизначеність, мінімізувати податкові ризики, а також забезпечить більшу гармонізацію між принципами бухгалтерського обліку і податковими вимогами в умовах воєнних викликів.

В умовах воєнного стану та відновлення податкового контролю після прийняття ЗУ «*Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок*» № 3453-IX [20], інвентаризація активів набуває не лише облікового, а й правозахисного значення для платників податків. Практика податкових перевірок свідчить, що результати або неможливість проведення інвентаризації використовуються контролюючими органами як підстава для донарахування податкових зобов'язань, зокрема за правилами так званого «умовного продажу» відповідно до п. 198.5 Податкового кодексу України.

Водночас чинне законодавство України передбачає спеціальні умови проведення інвентаризації в період дії воєнного стану, зокрема залежно від наявності безпечного та безперешкодного доступу до активів, документів і регістрів бухгалтерського обліку (п. 8 розд. I Положення № 879) [2]. Відсутність чіткого алгоритму дій у Наказі про облікову політику в таких умовах підвищує ризик спорів з контролюючими органами та втрати доказової позиції підприємства. З огляду на це доцільним є формування алгоритму організації інвентаризаційної роботи в умовах воєнного стану та підвищеного податкового тиску (рис. 1), який поєднує елементи облікової політики, послідовність управлінських дій і нормативне обґрунтування кожного етапу.

Удосконалено організаційно-методичний підхід до проведення інвентаризації в умовах воєнного стану шляхом інтеграції альтернативних процедур підтвердження активів до системи облікової політики підприємства. Розроблений підхід формує цілісну модель організації інвентаризаційної роботи в умовах воєнного стану та визначає послідовність управлінських і облікових дій залежно від можливості безпечного доступу до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку. Його застосування сприяє підвищенню якості інформаційного забезпечення управління підприємством, забезпечує належне документальне підтвердження результатів контрольних заходів та створює підґрунтя для обґрунтованого прийняття рішень щодо відображення в обліку виявлених відхилень, втрат або пошкоджень майна.

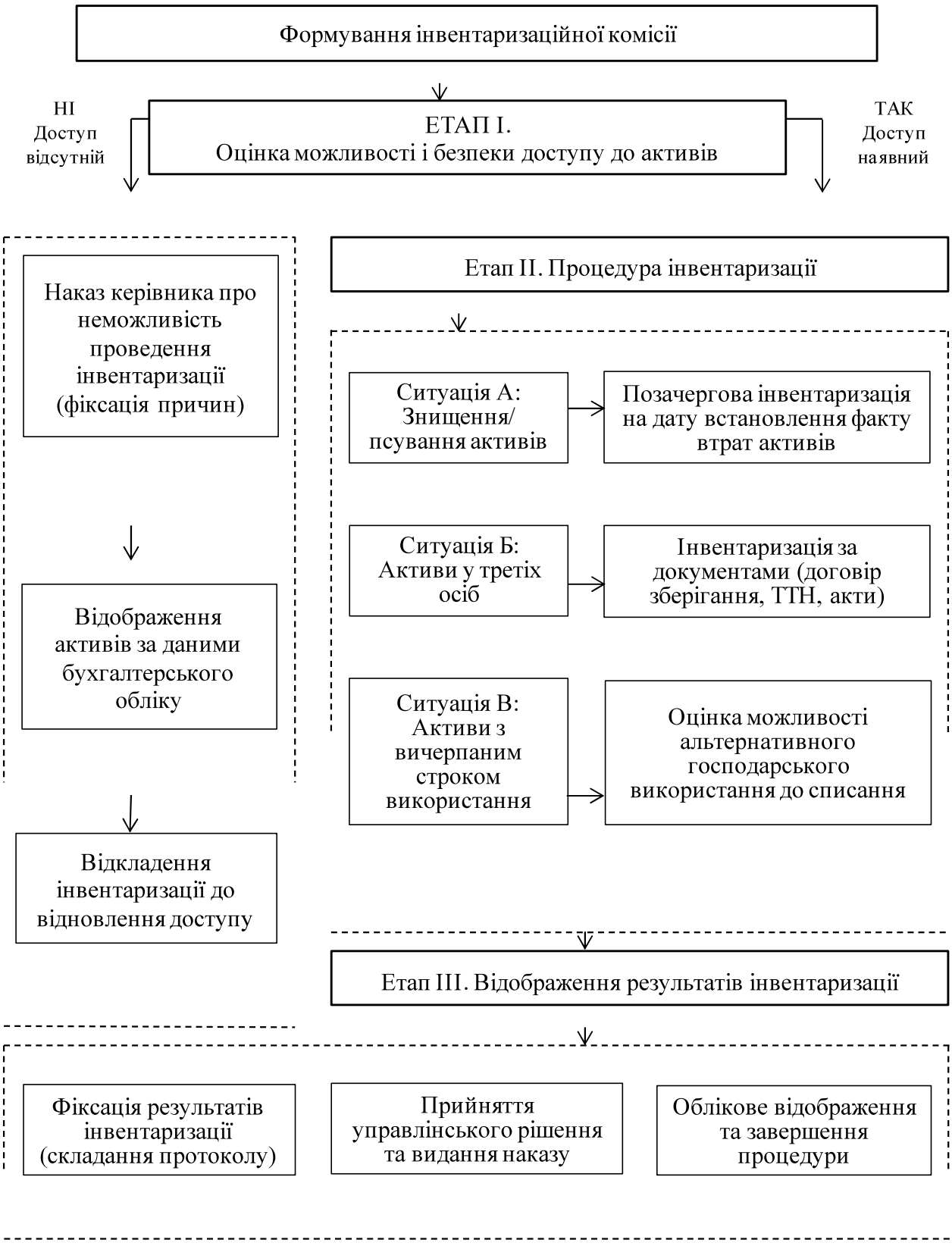

Рис. 1. Алгоритм організації інвентаризаційної роботи в умовах воєнного стану

Джерело: розроблено автором на основі [8–13; 20; 21].

Практичне значення розроблених рекомендацій полягає в можливості їх інтеграції до внутрішньої системи регулювання облікового процесу підприємства. Насамперед це стосується наказу про облікову політику, який є основним локальним документом, що регламентує порядок організації інвентаризаційної роботи та відображення її результатів у бухгалтерському обліку і

фінансовій звітності. Закріплення відповідних положень на рівні облікової політики дозволить забезпечити єдиний підхід до проведення інвентаризації, підвищити обґрунтованість прийнятих рішень, посилити доказову базу підприємства та знизити ризик виникнення спірних ситуацій під час податкових перевірок і судового захисту інтересів суб'єкта господарювання.

Особливої актуальності такі положення набувають для аграрних підприємств, діяльність яких пов'язана з обліком біологічних активів, сезонним характером виробництва та підвищеним впливом зовнішніх факторів на стан і збереження майна. Саме тому доцільним є відображення розроблених рекомендацій у складі організаційно-технічних аспектів облікової політики з урахуванням вимог чинного законодавства та особливостей функціонування підприємств в умовах воєнного стану. Узагальнення запропонованих змін і доповнень до наказу про облікову політику наведено в табл. 2.

Таблиця 2 – Удосконалення організаційно-технічних положень облікової політики щодо проведення інвентаризації в умовах воєнного стану

№	Запропонована редакція	Нормативне обґрунтування
1	Інвентаризація активів і зобов'язань проводиться з урахуванням можливості безпечного та безперешкодного доступу до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку. У разі відсутності такого доступу проведення інвентаризації переноситься до моменту усунення відповідних перешкод на підставі наказу керівника.	Закон України № 996-XIV; Положення № 879
2	У разі встановлення фактів знищення, пошкодження або викрадення активів унаслідок воєнних дій проводиться позачергова інвентаризація на дату виявлення таких фактів із належним документальним оформленням їх наслідків.	Положення № 879; Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
3	За відсутності доступу до активів застосовуються альтернативні процедури підтвердження їх наявності та стану, зокрема фото- і відеофіксація, акти компетентних органів, довідки військових адміністрацій, витяги з ЄРДР та інші документальні докази.	Положення № 879; Закон України № 996-XIV
4	Об'єкти та періодичність проведення інвентаризації визначаються із застосуванням ризик-орієнтованого підходу, з урахуванням податкових наслідків результатів інвентаризації та необхідності підтвердження збереження активів.	Податковий кодекс України; Закон України № 996-XIV
5	Активи, доступ до яких тимчасово втрачений унаслідок воєнних дій, відображаються у бухгалтерському обліку за наявними обліковими даними із розкриттям відповідної інформації в примітках до фінансової звітності до моменту відновлення доступу та проведення фактичної інвентаризації.	Закон України № 996-XIV; Положення № 879
6	Для мінімізації податкових ризиків підприємство забезпечує формування та зберігання документального підтвердження форс-мажорних обставин і втрати активів для обґрунтування податкових наслідків результатів інвентаризації.	Податковий кодекс України; Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
7	Інвентаризаційна комісія здійснює документальне фіксування причин неможливості проведення фактичної інвентаризації, формує пакет альтернативних доказів та надає пропозиції щодо відображення в обліку активів із тимчасово втраченим доступом.	Положення № 879; Методичні рекомендації Мінагрополітики № 37-27-12/14023

Джерело: узагальнено автором на основі [1- 3,13,21,].

Запропоновані уточнення до наказу про облікову політику забезпечують адаптацію

інвентаризаційних процедур аграрних підприємств до умов воєнного стану та посиленого податкового контролю. Їх упровадження дозволяє поєднати принципи бухгалтерського обліку з вимогами податкового законодавства, знизити ризики донарахувань за п. 198.5 ПКУ та підвищити доказову стійкість облікових рішень у податкових спорах.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження дозволило встановити, що чинна система нормативно-правового регулювання інвентаризації в Україні забезпечує належне методологічне підґрунтя для підтвердження достовірності облікових даних, проте характеризується окремими суперечностями між вимогами бухгалтерського та податкового законодавства. Найбільш проблемними залишаються питання відображення інвентаризаційних різниць, підтвердження втрат активів унаслідок воєнних дій та документального обґрунтування ненарахування податкових зобов'язань з ПДВ.

У результаті дослідження обґрунтовано доцільність удосконалення положень облікової політики аграрних підприємств шляхом нормативного закріплення алгоритму проведення інвентаризації за умов відсутності безпечного доступу до активів та використання альтернативних способів підтвердження їх наявності. Запропоновані зміни сприятимуть підвищенню достовірності облікової інформації, мінімізації податкових ризиків та зміцненню доказової бази підприємств під час податкових перевірок.

Перспективами подальших досліджень є розроблення цифрових інструментів проведення інвентаризації, удосконалення електронного документообігу та гармонізація бухгалтерських і податкових підходів до відображення результатів інвентаризації в умовах повоєнного відновлення економіки України.

Список використаних джерел

1. Лега О. В., Канцедал Н. А., Пешков А. М. Інвентаризація як інструмент забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Підприємництво та інновації*. 2025. № 34. С. 37–44. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5

2. Височан О. С., Височан О. О., Коркішко В. І. Інвентаризація запасів в умовах війни. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка.* 2024. № 20. С. 182–189. DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.21

3. Дубініна М. В., Багріна М. О. Концептуальна основа проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей на аграрних підприємствах. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 1. С. 117–121.

4. Шевців Л., Дарчук П. Особливості проведення інвентаризації на підприємствах України: стан і перспективи. *Scientific Collection «InterConf»*. 2022. № 132. С. 78–85. URL: https://surl.li/zxchwe (дата звернення: 20.02.2026).

5. Фрундіна Л., Артюх О. Вдосконалення процесу інвентаризації шляхом застосування комп'ютерних технологій. *ΛΌГОΣ.ОНЛАЙН*. 2020. URL: https://salo.li/28891C8 (дата звернення: 13.02.2026).

6. Литвиненко В., Гуренко Т., Дерев'янко С., Бурдим Ю. Відновлення бухгалтерського обліку аграрних підприємств на деокупованих територіях: сучасні підходи та інвентаризаційні рішення. *Економічний вісник*. 2020. Vol. 15, № 1. URL: https://salo.li/a420d38 (дата звернення: 13.02.2026).

7. Гуцаленко Л., Никитенко Ю. Інвентаризація та її вплив на формування достовірності облікової інформації. *Інвестиції: практика та досвід.* 2023. № 18. URL: https://salo.li/b0DD31e (дата звернення: 18.02.2026р.).

8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: https://surl.li/dhbcph (дата звернення: 20.02.2026).

9. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879. URL: https://surl.li/xysmij (дата звернення: 20.05.2026).

10. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://surl.li/dfjemm (дата звернення: 20.02.2026).

11. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: https://surl.li/whvebm (дата звернення: 20.02.2026).

12. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» : наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 № 790. URL: https://surl.li/blrcbz (дата звернення: 20.02.2026).

13. Методичні рекомендації з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, розрахунків та незавершеного виробництва сільськогосподарських підприємств : рекомендації Мінагрополітики України від 04.12.2003 № 37-27-12/14023. URL: https://surl.li/fnecvg (дата звернення: 20.02.2026).

14. Про затвердження Порядку визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 № 116. URL: https://surl.li/eurapf (дата звернення: 20.02.2026).

15. Войтенко Т. Річна інвентаризація: чи можна проводити на початок наступного року. *Фактор.* 2025. URL: https://surl.li/wfyprxy (дата звернення: 20.02.2026).

16. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» : наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237. URL: https://surl.li/adkgfx (дата звернення: 20.02.2026).

17. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» : наказ Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL: https://surl.lt/mwfsua (дата звернення: 20.02.2026).

18. Колісник О. П., Агафонцева А. А., Купріянова А. О. Особливості проведення інвентаризації активів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2025. Вип. 73. URL: https://salo.li/60d7E1B. (дата звернення: 15.02.2026).

19. Bohušová H. Challenges and reforms in the accounting system of Ukraine: The impact of war and transition to international standards. *Modern Tools for Fraud Detection: Insights from the V4 and Ukraine* / ed. by I. Chuy, P. Luty, V. Lakatos. Wroclaw : Publishing House of Wroclaw University of Economics and Business, 2025. P. 50–61. URL: https://surl.li/sewbhd (accessed: 20.02.2026).

20. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок : Закон України від 09.11.2023 № 3453-IX. URL: https://surli.cc/kdjyfq (дата звернення: 20.02.2026).

21. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: https://surl.li/lspolw (дата звернення: 20.02.2026).

References

1. Leha, O. V., Kantsedal, N. A., & Peshkov, A. M. (2025). Inventory as a tool for ensuring the financial stability of an enterprise. *Pidpryiemnytstvo ta innovatsii (Entrepreneurship and Innovation)*, 34, 37–44. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-3583/34.5 (in Ukr.).

2. Vysochan, O. S., Vysochan, O. O., & Korkishko, V. I. (2024). Inventory of inventories under wartime conditions. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriia: Ekonomika (Taurian Scientific Bulletin. Series: Economics)*, 20, 182–189. DOI: https://doi.org/10.32782/2708-0366/2024.20.21 (in Ukr.).

3. Dubinina, M. V., & Bahrina, M. O. (2015). Conceptual foundations of inventory of tangible assets at agricultural enterprises. *Visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho ahrarno-ekonomichnoho universytetu (Bulletin of Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University)*, 1, 117–121 (in Ukr.).

4. Shevtsiv, L. Yu., & Darchuk, P. O. (2022). Features of inventory procedures at Ukrainian enterprises: current state and prospects. *Scientific Collection "InterConf"*, 132, 78–85. Retrieved from: https://surl.li/zxchwe (Accessed: 20.02.2026).

5. Frundina, L., & Artiukh, O. (2020). Improvement of the inventory process through the application of computer technologies. *LOGOS.ONLINE*. Retrieved from: https://salo.li/28891C8 (Accessed: 13.02.2026) (in Ukr.).

6. Lytvynenko, V., Hurenko, T., Derevianko, S., & Burdym, Yu. (2020). Restoration of accounting at agricultural enterprises in de-occupied territories: modern approaches and inventory solutions. *Ekonomichnyi visnyk (Economic Bulletin)*, 15(1). Retrieved from: https://salo.li/a420d38 (Accessed: 13.02.2026) (in Ukr.).

7. Hutsalenko, L., & Nykytenko, Yu. (2023). Inventory and its impact on ensuring the reliability of accounting information. *Investytsii: praktyka ta dosvid (Investments: Practice and Experience)*, 18. Retrieved from: https://salo.li/b0DD31e (Accessed: 18.02.2026) (in Ukr.).

8. Verkhovna Rada of Ukraine. (1999). *On Accounting and Financial Reporting in Ukraine*: Law of Ukraine No. 996-XIV dated 16.07.1999. Retrieved from: https://surl.li/dhbcph (Accessed: 20.02.2026).

9. Ministry of Finance of Ukraine. (2014). *On approval of the Regulation on inventory of assets and liabilities*: Order No. 879 dated 02.09.2014. Retrieved from: https://surl.li/xysmij (Accessed: 20.02.2026).

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2010). *Tax Code of Ukraine*: Code of Ukraine No. 2755-VI dated 02.12.2010. Retrieved from: https://surl.li/dfjemm (Accessed: 20.02.2026).

11. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *National Accounting Standard 9 "Inventories"*: Order No. 246 dated 20.10.1999. Retrieved from: https://surl.li/whvebm (Accessed: 20.02.2026).

12. Ministry of Finance of Ukraine. (2005). *National Accounting Standard 30 "Biological Assets"*: Order No. 790 dated 18.11.2005. Retrieved from: https://surl.li/blrcbz (Accessed: 20.02.2026).

13. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine. (2003). *Methodological recommendations for inventory of fixed assets, intangible assets, inventories, cash, settlements and work in progress at agricultural enterprises*: No. 37-27-12/14023 dated 04.12.2003. Retrieved from: https://surl.li/fnecvg (Accessed: 20.02.2026).

14. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1996). *On approval of the Procedure for determining the amount of losses from theft, shortages, destruction (damage) of material assets*: Resolution No. 116 dated 22.01.1996. Retrieved from: https://surl.li/eurapf (Accessed: 20.02.2026).

15. Voitenko, T. (2025). Annual inventory: is it possible to conduct it at the beginning of the next year? *Faktor*. Retrieved from: https://surl.li/wfypxy (Accessed: 20.02.2026) (in Ukr.).

16. Ministry of Finance of Ukraine. (1999). *National Accounting Standard 10 "Accounts Receivable"*: Order No. 237 dated 08.10.1999. Retrieved from: https://surl.li/adkgfx (Accessed: 20.02.2026).

17. Ministry of Finance of Ukraine. (2000). *National Accounting Standard 11 "Liabilities"*: Order No. 20 dated 31.01.2000. Retrieved from: https://surl.lt/mwfsua (Accessed: 20.02.2026).

18. Kolisnyk, O. P., Ahafontseva, A. A., & Kupriianova, A. O. (2025). Features of inventory of assets under martial law. *Ekonomika ta suspilstvo (Economy and Society)*, 73. Retrieved from: https://salo.li/60d7E1B (Accessed: 15.02.2026) (in Ukr.).

19. Bohušová, H. (2025). Challenges and reforms in the accounting system of Ukraine: The impact of war and transition to international standards. In I. Chuy, P. Luty, & V. Lakatos (Eds.), *Modern Tools for Fraud Detection: Insights from the V4 and Ukraine* (pp. 50–61). Wroclaw: Publishing House of Wroclaw University of Economics and Business. Retrieved from: https://surl.li/sewbhd (Accessed: 20.02.2026).

20. Verkhovna Rada of Ukraine. (2023). *On amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the abolition of the moratorium on tax audits*: Law of Ukraine No. 3453-IX dated 09.11.2023. Retrieved from: https://surli.cc/kdjyfq (Accessed: 20.02.2026).

21. Verkhovna Rada of Ukraine. (2015). *On the legal regime of martial law*: Law of Ukraine No. 389-VIII dated 12.05.2015. Retrieved from: https://surl.li/lspolw (Accessed: 20.02.2026).

MYKHAILOVYNA Svetlana,
PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of
Accounting and Taxation,
Uman national university

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK OF INVENTORY PROCEDURES IN UKRAINE: ACCOUNTING AND TAX DIMENSIONS

Introduction. *Inventory is an essential component of the accounting system that ensures the reliability of financial and tax reporting and serves as an effective instrument of internal control. Under martial law, enterprises encounter significant difficulties related to restricted access to assets, accounting records and primary documents, which complicates inventory procedures, increases uncertainty in accounting estimates and creates additional tax risks. These challenges are particularly relevant for agricultural enterprises due to the presence of biological assets, seasonal production cycles and increased exposure to external factors.*

Purpose. *The purpose of the study is to examine the regulatory framework governing inventory procedures in Ukraine in the context of the interaction between accounting and tax legislation and to develop proposals for improving accounting policy provisions under martial law.*

Methods. *The research is based on general scientific and special methods, including analysis and synthesis, comparison, systematization, generalization, regulatory analysis and logical modelling. These methods were used to assess legislative requirements, identify inconsistencies between accounting and tax regulations and develop practical recommendations for enterprises.*

Results. *The study identifies key inconsistencies between accounting standards and tax legislation regarding the recognition and reporting of inventory results. It is established that the greatest difficulties arise in accounting for inventory differences, documenting losses caused by military actions and confirming the existence of assets when physical access is restricted. A comparative analysis of accounting and tax approaches to inventory*

results is conducted. Particular attention is paid to inventory procedures in agricultural enterprises. An adaptive algorithm for organizing inventory procedures under martial law is developed, taking into account the availability of safe access to assets, accounting records and supporting documentation. Furthermore, proposals aimed at improving organizational and technical provisions of accounting policy are formulated.

Originality. *The scientific novelty lies in the development of an adaptive decision-making algorithm for inventory procedures under martial law and in substantiating the use of alternative evidence to confirm the existence and condition of assets for accounting and taxation purposes.*

Conclusion. *The findings confirm the necessity of harmonizing accounting and tax requirements related to inventory procedures. The proposed amendments to accounting policy contribute to improving the reliability of accounting information, strengthening documentary support for inventory results, reducing tax risks and enhancing the protection of enterprises during tax audits and dispute resolution procedures.*

Keywords: *inventory; regulatory framework; accounting; taxation; accounting policy; martial law; tax risks; agricultural enterprises.*

Одержано редакцією: 21.02.2026
Прийнято до публікації: 17.03.2026